

Desigualtats socials, entorns relacionals i benestar de la infància a Barcelona

Mari Corominas i Laia Pineda

El benestar de la infància: adversitats socials evidents i suports essencials

L'estat de la infància a la ciutat de Barcelona

Viure la infància a Barcelona és créixer entre desigualtats

Les infàncies no es viuen en contextos socials homogenis, sinó en contextos socials heterogenis i marcats per les desigualtats. Barcelona no n'és cap excepció: viure la infància a la ciutat de Barcelona comporta créixer entre desigualtats. Tal com es va concloure amb el Baròmetre d'Infància i Famílies a Barcelona de l'any 2014 (qüestionari contestat per una persona adulta de referència de la llar), les condicions de vida materials i relacionals de les famílies que viuen en contextos econòmicament empobrits eren especialment adverses per al benestar dels infants i adolescents. D'una banda, es constataren desigualtats de renda i situacions importants de privació material entre les famílies amb infants, la precarietat laboral i el cost excessiu de l'habitatge es configuraven com a factors clau de fragilitat econòmica, o bé la monoparentalitat i l'origen dels pares o mares suposaven més riscos per als infants. Així mateix, també es constataren possibilitats desiguals a l'hora de participar en sortides escolars, activitats extraescolars o fer vacances fora de casa. D'altra banda, com a anotació positiva, es posava de manifest que tant el clima com la comunicació familiar no estaven tan condicionats per la desigualtat de renda com els altres aspectes analitzats, convertint-se en un espai d'oportunitat per afavorir el benestar dels infants (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2016a, 2016b; Marí-Klose, Marí-Klose, Julià Cano i Escapa, 2015).

Les mancances materials dels infants com a evidència de la pobresa a la ciutat

Tal com es continua posant de manifest amb els informes anuals "Dades Clau d'Infància i Adolescència" de l'Observatori O-17 BCN¹, a la ciutat de Barcelona es mantenen desigual-

¹ L'Observatori O-17 BCN publica un informe anual amb les Dades Clau d'Infància i Adolescència a Barcelona des de l'any 2017 (últim informe de l'any 2019). Es presenten dades de l'any 2017 perquè és l'any de referència de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona, la qual és la font de l'anàlisi presentada a l'article. Els indicadors exposats no presenten variacions rellevants durant el període 2017-2019.

tats socials rellevants segons el barri on creixen els infants, ja sigui a nivell educatiu, de salut o d'ús del temps. L'any 2017, el 15,1% de la població de la ciutat de Barcelona eren infants i adolescents d'entre 0 i 17 anys (245.144 d'1.625.137 habitants), els quals vivien en 1 de cada 5 llars de la ciutat. Així mateix, el 15,6% dels infants i adolescents tenien nacionalitat estrangera i el 12,8% de les llars amb infants i adolescents eren monoparentals.

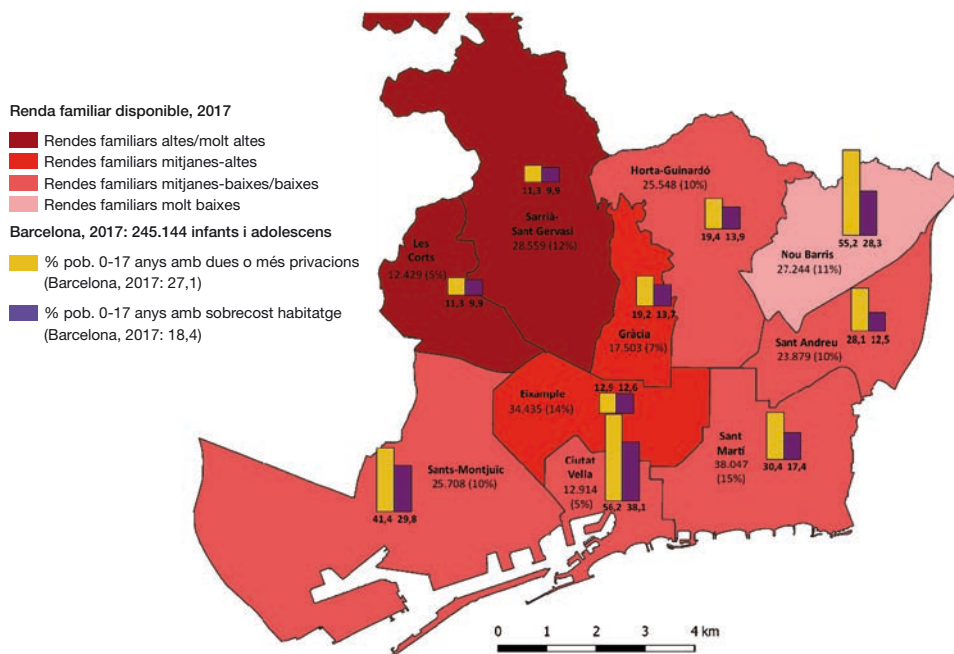
Taula 1. Privació material i privació material severa segons la taxa AROPE, per grups d'edat. Barcelona, 2016-2017 i 2017-2018

	PRIVACIÓ MATERIAL		PRIVACIÓ MATERIAL SEVERA	
	2016-2017	2017-2018	2016-2017	2017-2018
TOTAL BARCELONA	15,1%	15,0%	4,8%	4,5%
De 0 a 17 anys	21,2%	20,6%	5,2%	6,2%
De 18 a 64 anys	15,5%	15,7%	5,4%	4,8%
De 65 anys i més anys	9,0%	8,6%	3,0%	2,5%

Font: IERMB, Estadístiques Metropolitanes sobre Condicions de Vida, a partir d'IDESCAT, Enquesta de Condicions de Vida.

Pel que fa a indicadors socioeconòmics, el 31,9% (78.161) dels infants i adolescents residia en barris on les rendes familiars acostumen a ser baixes, el 48,6% (119.080) en barris on acostumen a ser intermèdies i el 19,5% (47.903) en barris on acostumen a ser altes. A més, 1 de cada 3 (33,8%) dels infants i adolescents del conjunt de la ciutat es trobava en situació de risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE), ja fos perquè que els ingressos familiars de les seves llars estaven per sota del llindar de la pobresa (29,5%), perquè residien en llars amb intensitats laborals molt baixes (4,5%) i/o perquè es trobaven en situació de privació material severa (6,2%)². Com es presenta en la **Taula 1**, el 20,6% dels infants i adolescents patien privació material i, més específicament, el 6,2% patia privació material severa (de la taxa AROPE). Com s'explica en l'últim informe sobre la privació material a Barcelona, de la taxa AROPE, la privació material severa és la dimensió que té més capacitat per captar les desi-

² D'acord amb el plantejament de la taxa AROPE, les xifres de privació material representen la proporció de població infantil i adolescent que viu en llars que no tenen, almenys, tres (privació material) o quatre (privació material severa) dels nou aspectes següents: 1) No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any; 2) No es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies; 3) No es pot permetre mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada; 4) No té capacitat per afrontar despeses imprevistes (de 650 euros); 5) Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat, etc.) o en compres a terminis en els últims 12 mesos; 6) No es pot permetre disposar d'un automòbil; 7) No es pot permetre disposar de telèfon; 8) No es pot permetre disposar d'un televisor; i 9) No es pot permetre disposar d'una rentadora.

Mapa 1. Privació material i sobrecost de l'habitatge de la població 0-17 anys, per renda familiar disponible dels districtes. Barcelona, 2017.

Font: Elaboració de l'IIAB, a partir de l'Oficina Municipal de Dades de l'Ajuntament de Barcelona (2018) i Navarro Varas et al. (2018).

gualtats territorials i és, a més, el concepte més proper a la "pobresa absoluta" (no relativa). Així, doncs, infants i joves es convertien en els col·lectius més afectats per la privació material del conjunt de la ciutat. Com també es presenta en el **Mapa 1**, d'acord amb l'Enquesta Sociodemogràfica de Barcelona³ de l'any 2017, a les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i l'Eixample hi havia menys privació material infantil i, per contra, a Ciutat Vella i Nou Barris hi havia més proporció d'infants que patia carència de necessitats bàsiques. A més, el sobrecost de l'habitatge gairebé afectava 4 de cada 10 infants a Ciutat Vella i 3 de cada 10 a Nou Barris i Sants-Montjuïc (Gabinet Tècnic de Programació, Oficina Municipal de Dades i Gerència

³ L'Enquesta Sociodemogràfica de Barcelona actualitza els diversos indicadors de privació material respecte dels que s'utilitzen per al càlcul de la taxa AROPE i, a més, permet desagregar-los per districte: 1) No es poden permetre un àpat de carn o peix almenys cada dos dies; 2) No es poden permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada els mesos freds; 3) Endarreriments en el pagament de l'habitatge; 4) Endarreriments en el pagament de compres ajornades; 5) Endarreriments en el pagament de subministraments de l'habitatge; 6) No es poden permetre una despesa imprevista; 7) No es poden permetre anar de vacances una setmana a l'any; i 8) No es poden permetre connexió a internet.

Municipal, 2019; Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2018b, 2019b, 2020; Navarro Varas, Porcel, Cruz i Pruna, 2018).

L'impacte de les desigualtats socials i la rellevància de l'entorn relacional en el benestar subjectiu de la infància

Quin és l'impacte de les desigualtats socials en el benestar dels infants i adolescents?

Diferents recerques i avaluacions empíriques han analitzat el benestar econòmic o material de la infància dins els països “rics” per evidenciar la pobresa i l'exclusió social. En aquesta línia, amb el projecte de recerca internacional *Children's Worlds* s'han identificat tres conclusions principals: la diversitat de condicions de vida (o circumstàncies) dels infants entre països i dins dels països, les variacions entre països en referència amb el benestar subjectiu dels infants, però també les variacions existents dins dels països. Per exemple, els infants que viuen en països “rics” es mostren més satisfets amb els recursos materials dels quals disposen i amb la seva seguretat, tot i que viure-hi amb privació material o exclusió social significa que ho facin amb menys benestar que els altres infants que viuen en el mateix context territorial. És a dir, es mostren menys satisfets amb la seva vida en conjunt, però també amb els diversos àmbits personals, familiars, educatius o locals que valoren (Crous, 2017; Crous i Bradshaw, 2017; Dinisman i Ben-Arieh, 2016; Gross-Manos, 2017; Lee i Yoo, 2015; Main i Besemer, 2014; Redmond, 2014; Rees, 2017; Sarriera et al., 2015; Uyan-Semerci, Erdoğan, Akkan, Müderrisoğlu i Karatay, 2017; Wintersberger, 2014).

Fins a quin punt els entorns relacionals són espais d'oportunitat perquè els infants se sentin bé?

Els infants i adolescents creen representacions subjectives i significatives de la seva experiència dins dels entorns més immediats per al seu desenvolupament (entorns familiars, educatius i locals), les quals tenen una funció important en els processos d'identitat i socialització. És a dir, com que els infants i adolescents viuen en entorns de relacions interpersonals i de xarxes socials, analitzar l'estat de la infància requereix fixar-se no tan sols en si disposen de les condicions materials per desenvolupar-se en la societat on viuen, sinó també en les relacions socials que contribueixen al seu benestar. En aquest sentit, tenint en compte l'impacte de les desigualtats socials i la rellevància de l'experiència relacional per al seu benestar, no hi ha relacions de causa i efecte simples que funcionin de la mateixa manera per a tots els infants i totes les situacions. La combinació de les adversitats materials i els suports socials és el que normalment explica el benestar d'un infant; no pas simplement la presència o absència d'una determinada condició negativa o positiva. En aquest línia, si bé pot identificar-se l'efecte de les adversitats socials i les seves conseqüències negatives per a l'infant, davant de condicions materials negatives, els infants no sempre en manifesten l'efecte negatiu esperable. Aquest fenomen

s'explica per la capacitat dels entorns dels infants de proveir-los d'experiències relacionals enriquidores malgrat les adversitats materials i/o la capacitat dels infants mateixos d'adaptar-se a les circumstàncies adverses. Tot i això, hi ha infants amb entorns materials i/o relacionals adversos i, per tant, es troben en una situació de major vulnerabilitat per al seu benestar (Bronfenbrenner i Evans, 2000; Casas, 2016; Casas, González-Carrasco i Navarro, 2014; Garbarino, 2014; Thompson, 2014).

L'enquesta del “Parlen els nens i nenes” com a instrument per analitzar l'impacte de les desigualtats socials en el benestar de la infància

El programa “Parlen els nens i nenes”, un instrument de coneixement i promoció del benestar de la infància

Conèixer el benestar subjectiu de la infància té un interès superior o vital perquè tots els infants tenen dret a ser escoltats sense cap mena de discriminació; així es podrà afavorir, al màxim, el seu desenvolupament personal i social quan es prenguin decisions que afectin les seves vides. Seguint aquesta perspectiva de drets, el programa **Parlen els nens i nenes: el benestar subjectiu de la infància a Barcelona** és un instrument local per tal de conèixer i promoure el benestar de la infància, el qual s'inspira en criteris per a l'avaluació de necessitats socials i l'elaboració de plans d'intervenció psicosocial. Des dels punts de vista dels infants i amb el seu protagonisme, seguint orientacions de recerca ètica amb infants, els infants són tractats com a informants clau o experts de les seves vides (primera fase l'any 2017: Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona, contestada per 3.971 nens i nenes), com a investigadors que aprenen (segona fase l'any 2018: procés participatiu mitjançant tallers de retorn i cointerpretació dels resultats per formular propostes de millora) i com a ciutadans actius (tercera fase els anys 2018-2020: mitjançant l'Agenda dels infants, obertura de diàlegs per part d'un Grup Alta-veu d'infants amb persones adultes, representants de l'administració, les entitats socials i els partits polítics). En termes generals, es tracta d'una aproximació metodològica mixta per analitzar el benestar subjectiu de la infància amb un procediment seqüencial, en el qual s'aprofundeixen els resultats obtinguts mitjançant el mètode d'enquesta (prioritat quantitativa) i amb la utilització posterior de mètodes qualitatius amb grups d'enfocament apropiats al context escolar (integració en la interpretació de dades). Així mateix, l'aproximació metodològica mixta articula un procediment d'investigació-acció constructivista i participativa en la tercera fase del programa. Així, doncs, es tracta d'un programa que a la pràctica té una finalitat doble: si bé d'una banda és un programa per generar coneixement sobre el benestar de la infància vinculat a l'agenda pública per tal de contribuir a millorar polítiques locals, de l'altra es configura com una experiència d'escolta activa dels infants i de participació inclusiva, transversal i orientada a la transformació (Assemblea General de les Nacions Unides, 1989; Blasco Julià, 2009; Casado, 2009; Centre de Recerca Innocenti d'UNICEF, 2017; Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions

Unides, 2009; Corominas, Curran i Pineda, 2020; Creswell i Plano Clark, 2017; Fàbregues, Meneses, Rodríguez Gómez i Paré, 2016; Fernández Ballesteros, 1995; Generalitat de Catalunya, 2019; Gracia, Herrero i Musitu, 2002; Graham, Powell, Taylor, Anderson i Fitzgerald, 2013; Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2019c; Meneses et al., 2018; Teddlie i Tashakkori, 2008).

En el marc de la primera fase del programa, l'**Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB)**^{4,5}, es basa en l'Enquesta Internacional del Benestar de la Infància del projecte de recerca internacional *Children's Worlds*, de la Societat Internacional d'Indicadors de la Infància. El propòsit de *Children's Worlds* és obtenir la visió més àmplia possible de la vida i el benestar dels infants plantejant-los preguntes perquè avaluin la seva vida (en conjunt i en diversos àmbits i aspectes), de manera que es pugui analitzar l'efecte de les condicions de vida sobre el seu benestar. El benestar subjectiu de la infància generalment es defineix com un concepte ampli, el qual inclou les avaluacions cognitives i afectives que els infants fan sobre les seves vides, les circumstàncies que afecten les seves vides i els contextos on viuen. A més, és un concepte que engloba tant la vida dels infants en el present o en l'actualitat (curt termini) com la influència del present en el seu desenvolupament personal i social a mitjà i llarg termini. En aquesta línia, el qüestionari utilitzat es basa en diferents preguntes per mesurar el benestar subjectiu de la infància, com la satisfacció dels infants amb la seva vida global, per àmbits (personal i salut, familiar i residencial, educatiu i amistats, local i temps, així com de les expectatives de futur) i el seu estat afectiu (tant el positiu com el negatiu). El qüestionari també inclou preguntes sobre aspectes de l'experiència relacional dels infants en l'entorn familiar, educatiu i local, a més de preguntar per la freqüència de la participació en activitats fora de l'escola. A més, les condicions de vida dels infants es caracteritzen de forma individual a partir d'un índex de privació material adaptat per *Children's Worlds* i, en el cas de la ciutat de Barcelona, també pot agregar-se l'estrat de la renda familiar del barri on resideix l'infant, ja que els infants van informar del barri de residència pel fet de ser una característica o variable coneguda de desigualtat social (Ajuntament de Barcelona, 2017, 2018a; Andresen, Ben-Arieh, Bradshaw et al., 2020; Andresen, Ben-Arieh, Casas et al., 2020; Barrett i Russell, 1998; Ben-Arieh, Casas, Frønes i Korbin, 2014; Casas, 2019; Casas, Băltătescu, Bertran, González-Carrasco i Hatos, 2013; Casas i González-Carrasco, 2019; Casas, Sarriera et al.,

⁴ Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2017c): <https://institutinfancia.cat/mediateca/questionari-de-lenquesta-de-benestar-subjectiu/>

⁵ Pel que fa al disseny mostrat de l'EBSIB 2017, cal subratllar l'abast de la població infantil enquestada: el 14,8% dels nens i nenes de 10 a 12 anys de la ciutat de Barcelona (sobre una població total de 27.105 infants, segons el padró del 2015). Seguint un mètode de mostreig basat en la selecció aleatòria de centres educatius, l'EBSIB es va aplicar a 3.971 infants d'entre 10 i 12 anys escolaritzats als cursos de 5è i 6è d'educació primària de 52 centres educatius (amb un total de 3.962 enquestes efectives). A efectes de representació, la mostra estava estratificada pels 10 districtes municipals, la titularitat del centre (pública i privada concertada) i el nombre de grups-classe (una línia, dues línies, i tres o més línies), amb un error mostrat definitiu del $\pm 1,4\%$ per al conjunt de la ciutat. Amb un 87% de les enquestes contestades per infants residents a la ciutat de Barcelona, la distribució d'acord amb els tres estrats principals de la renda familiar disponible per barris va ser suficientment proporcional per utilitzar-la analíticament (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2017a, 2017d).

2012; Cummins i Lau, 2005; Huebner, 1991; Russell, 2003; Savahl, Adams, Benninger i Jackson, 2018; Seligson, Huebner i Valois, 2003).

El factor de privació material dels infants resultant de l'EBSIB

Per analitzar l'efecte de les condicions de vida dels infants sobre el seu benestar, amb l'EBSIB és possible construir un factor que reflecteix el benestar material dels infants. L'índex de privació material de l'EBSIB es guia per la *Family Affluence Scale*, un instrument adaptat a la població infantil i adolescent per mesurar les mancances materials i la capacitat econòmica de les famílies dels infants construït en el marc de l'enquesta *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC) de l'Organització Mundial de la Salut i utilitzat per l'Enquesta Internacional del Benestar de la Infància de *Children's Worlds* o l'enquesta Factors de Risc a l'Escola Secundària (FRESC) de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (Agència de Salut Pública de Barcelona, 2017; Andresen, Ben-Arieh, Bradshaw et al., 2020; Boyce, Torsheim, Currie i Zambon, 2006; Currie et al., 2008). Amb els infants com a informants, l'índex es construeix d'acord amb el grau de disponibilitat de sis aspectes materials (el nombre d'automòbils de què disposa la família, la disponibilitat d'habitació pròpia per part de l'infant, el nombre d'ordinadors a la llar, el nombre de lavabos/banys a la llar, la disponibilitat de rentavaixel·la i el nombre de vegades que l'infant ha pogut fer vacances a l'estranger l'últim any), obtenint puntuacions que oscil·len entre els 0 i els 13 punts (0 significa més mancances materials/menys capacitat econòmica, i 13, menys mancances materials/més capacitat econòmica). A més, les puntuacions poden transformar-se en tres categories que diferencien el grau de disponibilitat dels sis aspectes materials considerats [primera categoria (9,6%): 0-4 punts, segona categoria (67,5%): 5-9 punts, i tercera categoria (22,9%): 10-13 punts].

En clau interpretativa, la primera categoria representa els infants amb mancances materials en major intensitat, motiu pel qual es considera "privació material". D'altra banda, les altres dues categories representen el grau de capacitat econòmica de les famílies sense privació material. En aquesta línia, tot i que els càlculs i els testos d'hipòtesis es desenvolupen amb la totalitat de la mostra d'infants que resideixen a la ciutat de Barcelona, es mostren els resultats de les dues categories extremes, ja que el diferencial de la gradació és major (primera categoria com a "amb privació material" i tercera categoria com a "sense privació material"). Tanmateix, convé tenir en compte que el factor d'anàlisi de privació material de l'EBSIB no té una equivalència conceptual ni poblacional directa amb la taxa AROPE emprada en les Estadístiques Metropolitanes sobre Condicions de Vida o en l'Enquesta Sociodemogràfica de Barcelona, la qual s'ha presentat en la introducció de l'article com a indicador de referència sobre la pobresa infantil a la ciutat de Barcelona resultant de les desigualtats socials. De forma complementària a la taxa AROPE, la utilitat del factor d'anàlisi de privació material de l'EBSIB és analitzar l'efecte de les condicions de vida dels infants (mancaça de benestar material) sobre la seva perspectiva de la vida i el seu benestar.

La privació material agreuja el benestar dels infants, especialment quan es troben amb mancances dins el seu entorn relacional

Resultats

Quants infants de la ciutat de Barcelona no disposen del nivell de benestar material que necessiten?

Almenys 1 de cada 10 infants d'entre 10 i 12 anys no disposa del nivell bàsic de benestar material que necessita per a un desenvolupament integral adequat a la ciutat de Barcelona, segons el factor d'anàlisi de privació material de l'EBSIB. Tal com es presenta en la **Taula 2**, el 9,6% d'infants amb privació material presenta un perfil de context sociodemogràfic i de condicions materials diferenciat dels infants sense privació material.

Taula 2. Context sociodemogràfic i de condicions materials dels infants amb privació material en comparació amb els infants sense privació material		
	AMB PRIVACIÓ MATERIAL (9,6%)	SENSE PRIVACIÓ MATERIAL (22,9%)
CONTEXT SOCIODEMOGRÀFIC		
Barri amb una renda familiar baixa	67,4%	29,5%
Nascut i/o amb mares o pares nascuts a l'estranger	65,2%	19,8%
Dos adults de la llar tenen feina remunerada	35,2%	66,9%
Nucli familiar amb un únic progenitor	36,1%	18,5%
CONDICIONS MATERIALS		
Sense el material que necessita per a l'escola	2,3%	1,0%
Sense un parell de sabates en bon estat	8,1%	1,6%
Sense internet a la llar	10,6%	1,1%
Sense el material que necessita per a aficions o esports	11,2%	1,2%
Sense lloc d'estudi adequat a la llar	19,8%	6,5%
Sense lloc de joc obert i segur a la llar (o a prop)	24,5%	13,4%
Sovint o sempre es preocupa pels diners que té la seva família	26,3%	22,2%

Font. Elaboració de l'IAB, a partir de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB), 2017.

Pel que fa al **context sociodemogràfic**, 7 de cada 10 dels infants que pateixen privació material resideixen en barris on les rendes familiars acostumen a ser baixes (67,4%) i tenen orígens culturals i geogràfics estrangers (65,2%), percentatges que disminueixen a més de la meitat quan els infants creixen en contextos lliures de privació material (29,5% i 19,8%,

respectivament). A més, només el 35,2% dels infants que pateix privació material resideix en llars on els dos progenitors treballen (la meitat respecte dels infants sense privació: 66,9%) i el 36,1% viu en llars monoparentals (pràcticament el doble respecte dels infants sense privació material: 18,5%).

Quant a les **condicions materials**, el 2,3% dels infants que pateix privació material no disposa del material que necessita per a l'escola, però el més destacable respecte dels infants sense privació material és que al voltant de 10 de cada 100 infants que pateixen privació material diuen que no disposen d'un parell de sabates en bon estat (8,1%), d'internet a la llar (10,6%) ni del material que necessiten per a les seves aficions o esports (11,2%). A més, uns 20 de cada 100 infants que creixen amb privació material no disposen d'un espai d'estudi adequat a la seva llar (19,8%; tres vegades més respecte dels infants sense privació material: 6,5%) ni d'un espai de joc obert i segur a la llar, o molt a prop (24,5%; gairebé el doble respecte dels infants sense privació material: 13,4%). D'altra banda, tot i que hi ha infants que diuen que es preocupen pels diners que té la seva família tant si creixen amb o sense privació material, entre els infants amb privació material el percentatge és superior, del 26,3%.

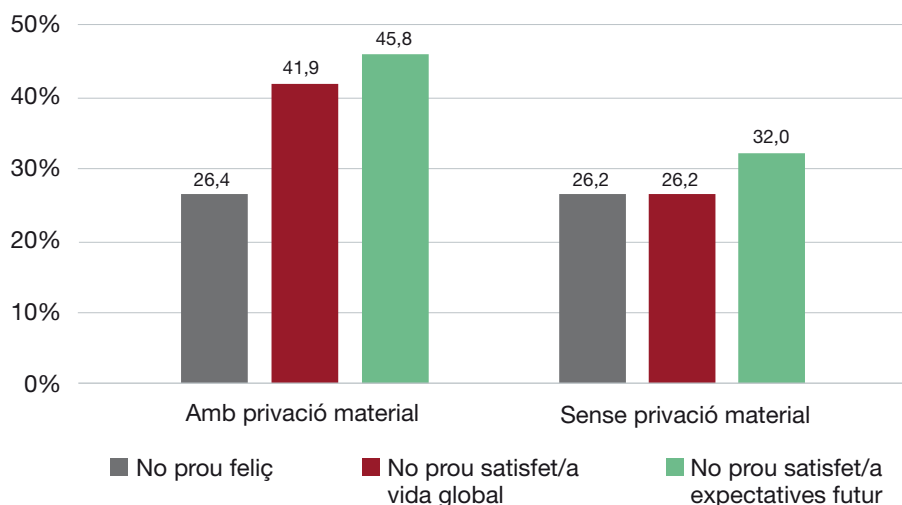
Quines són les conseqüències de la privació material en la vida i el benestar dels infants?

Menys satisfacció amb la vida i pitjors expectatives de futur

Els infants que pateixen privació material es mostren més insatsfets tant amb la seva vida en global com amb les seves expectatives de futur. Tot i que els infants acostumen a ser optimistes i valorar la seva vida molt positivament⁶, créixer amb privació material a la ciutat de Barcelona es converteix en una raó o un motiu perquè els infants avaluin la seva vida en conjunt i les seves expectatives de futur de manera més negativa que els infants de la mateixa ciutat sense privació material. Al mateix temps, tot i que els infants amb i sense privació material es mostren igualment feliços, convé tenir en compte que alguns dels infants que creixen amb privació material diuen que s'han sentit tristos o avorrits més sovint que els infants de la ciutat sense privació material.

⁶ Quan es pregunta a persones de qualsevol edat sobre la seva vida, generalment es donen avaluacions elevades, però els infants solen mostrar puntuacions encara més altes que les persones adultes, ja que l'optimisme acostuma a disminuir amb l'edat (Casas, 2011; Casas, Bello et al., 2012; González Bueno et al., 2010). Aquest fenomen s'ha conceptualitzat com a **biaix de l'optimisme vital**: els nens i nenes tendeixen a respondre més positivament que les persones adultes quan se'ls pregunta pel seu benestar, és a dir, els infants valoren la seva vida de manera molt positiva per la seva condició d'infants (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2017b). Per tant, la pregunta és si els infants comparteixen un benestar subjectiu alt perquè són infants o bé si, malgrat compartir la condició d'infants, difereixen en les seves avaluacions; és a dir, si hi ha diferents raons o motius perquè es mostrin més o menys satisfets amb la vida global o per àmbits (Ben-Arieh, Dinisman i Rees, 2017). És a dir, davant l'evidència que la majoria d'infants comparteixen un benestar subjectiu alt, cal explorar les raons o els motius dels que se situen per sota del resultat esperat.

Tal com es presenta en el **Gràfic 1**, 4 de cada 10 infants que creixen amb privació material no es mostren prou satisfets⁷ amb la seva vida global (41,9%), mentre que entre els infants lliures de privació el percentatge disminueix fins al 26,2% (15,7 punts percentuals menys). Quant a les expectatives de futur, mentre que el 45,8% dels infants que creix amb privació material no es mostra prou satisfet amb les seves expectatives de futur, el percentatge també disminueix fins al 32,0% entre els infants lliures de privació material (13,9 punts menys). D'altra banda, que els infants se sentin feliços no varia segons el context de privació material, ja que amb privació material (26,4%) i sense (26,2%), els percentatges són pràcticament iguals, coincidint les xifres d'infants no prou feliços i no prou satisfets amb la vida en els contextos sense privació material. Convé tenir en compte que, d'acord amb la **Taula 2**, la condició de privació material s'associa amb més freqüència als infants que viuen en barris on les rendes acostumen a ser baixes i tenen orígens culturals i geogràfics estrangers, a més dels que viuen en llars amb menys ingressos pel treball i, més sovint, llars monoparentals.

Gràfic 1. Benestar subjectiu dels infants, segons condició de privació material.

Nota. Hi ha diferències estadísticament significatives atribuïbles a la privació material en les puntuacions de satisfacció amb la vida global i expectatives de futur, no pas en les puntuacions de felicitat (indicador marcat amb color gris fosc).

Font. Elaboració de l'IAB, a partir de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB), 2017.

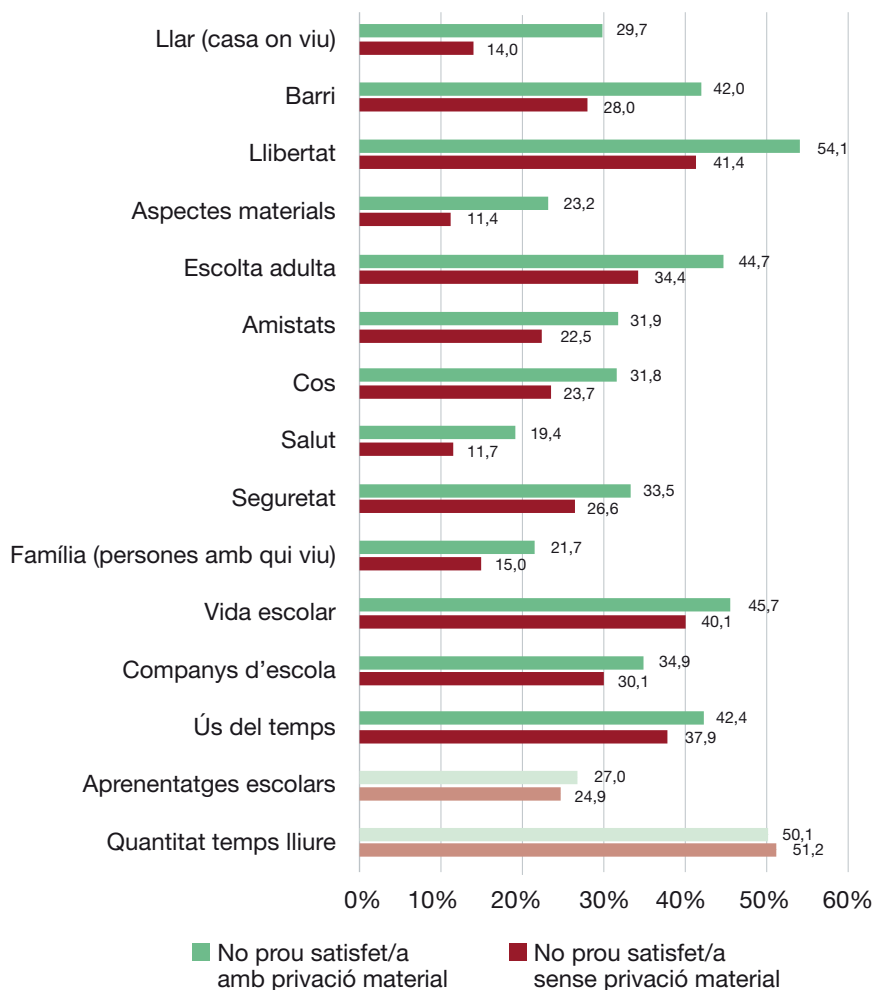
⁷ Amb l'EBSIB, els infants han avaluat la satisfacció amb la seva vida en conjunt i diferents àmbits específics de la mateixa a partir d'escalas 0-10, on 0 significa "gens satisfet/a" i 10 significa "totalment satisfet/a". D'acord amb el biaix de l'optimisme vital (vegeu la nota anterior) i la distribució de les respostes dels infants (la mediana acostuma a estar al voltant del 9 sobre 10), s'han construït indicadors dicotòmics per a l'aproximació de l'abast poblacional de les necessitats de la infància: els infants amb respostes de 8 sobre 10 o inferiors formen part de la categoria "no prou satisfets/es", i els infants amb respostes de 9 sobre 10 o superiors formen part de la categoria "molt satisfets/es". A més, per capturar la intensitat de les problemàtiques, d'acord amb la distribució de les respostes (entre el 5-15% de les respostes acostumen a estar entre el 0-6 sobre 10), també s'han construït indicadors de necessitat (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2017b).

Així mateix, per entendre millor les raons dels infants que no es mostren prou satisfets amb la vida global, cal tenir en compte que, a banda de l'impacte de créixer amb privació material (**Gràfic 1**), hi ha unes altres dues condicions de vida que també tenen un impacte negatiu sobre el benestar subjectiu dels infants (amb o sense privació). La primera, amb un major efecte sobre el benestar, és viure en llars amb un sol referent adult (generalment, famílies monoparentals), i la segona, percebre dificultats personals, és a dir, necessitats especials, ja sigui per dificultats físiques, d'aprenentatge o per malaltia crònica (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2019a, 2019c).

Menys satisfacció amb els diferents àmbits de la vida

Els infants que pateixen privació material també es mostren més insatisfets amb els diferents àmbits de la vida considerats a l'EBSIB. És a dir, la privació material agreuja la valoració dels infants sobre la pràctica totalitat dels àmbits de la seva vida considerats. Tal com es presenta en el **Gràfic 2**, els àmbits de la vida amb impactes més evidents de la privació material (diferències entre els 10-15 punts percentuals entre els infants no prou satisfets amb-sense privació material) són sobre la llar on viuen (diferència del 15,7%), el barri o zona on resideixen (del 14,0%), la llibertat que tenen per fer el que volen (del 12,7%), els seus aspectes materials (de l'11,9%) i l'escolta adulta (del 10,4%). En segon terme, els àmbits de la vida amb impactes identificables de la privació material (diferències entre els 6-9 punts percentuals) són les amistats (diferència del 9,4%), el propi cos (del 8,0%), la salut (del 7,7%), la seguretat (del 6,9%) i la família (del 6,7%). En tercer terme, els àmbits de la vida amb impactes menors de la privació material (entre els 4-5 punts percentuals) són sobre la vida escolar (diferència del 5,6%), els companys d'escola (del 4,8%) i l'ús del temps (del 4,5%). D'altra banda, les diferències sobre els aprenentatges escolars i la quantitat de temps lliure no són estadísticament significatives, és a dir, no poden generalitzar-se ni atribuir-se directament a les condicions de privació material dels infants.

D'acord amb els resultats generals de l'EBSIB i tal com es pot observar també en el **Gràfic 2**, hi ha cinc àmbits de la vida que concentren una major insatisfacció dels infants (amb o sense privació) i que, per tant, suposen un marge de millora més ampli: 1 i 2) la disponibilitat de temps lliure i els usos d'aquest temps, 3) la llibertat o autonomia percebuda pels infants, 4) la vida escolar i 5) l'escolta adulta. Ara bé, específicament per als infants amb privació material, d'aquests cinc àmbits, n'hi ha dos on la mancança és més accentuada: la llibertat o autonomia (4 de cada 10 infants en general que no n'estan prou satisfets per 5 de cada 10 entre els infants amb privació material) i l'escolta adulta (3 de cada 10 infants en general que no n'estan prou satisfets per 4 de cada 10 entre els infants amb privació). D'altra banda, respecte dels àmbits on els percentatges globals són inferiors al 25%, quan es tracta dels infants que pateixen privació material, els percentatges augmenten i posen de manifest que la privació material agreuja la perspectiva dels infants sobre la llar on viuen (3 de cada 10 quan hi ha privació material), els aspectes materials dels quals disposen per a ells (2 de cada 10 quan hi ha privació material), la seva família (2 de cada 10 quan hi ha privació material) i la seva salut (2 de cada 10 quan hi ha privació material).

Gràfic 2. Infants no prou satisfets amb diferents àmbits de la vida, segons condició de privació material (ordenació de major a menor distància).

Nota. Hi ha diferències estadísticament significatives atribuïbles a la privació material en totes les puntuacions de satisfacció menys en les d'“aprenentatges escolars” i “quantitat temps lliure” (indicadors marcats amb color menys fosc).

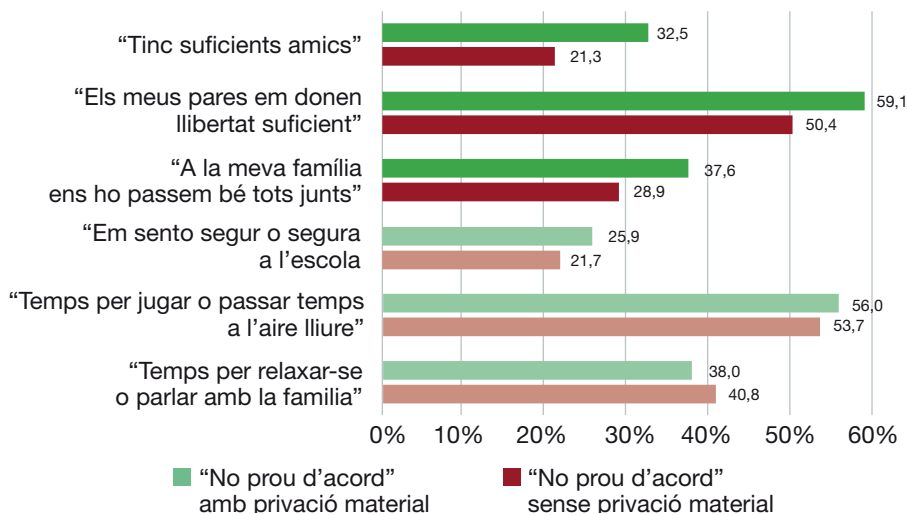
Font. Elaboració de l'IAB, a partir de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB), 2017.

Entorns relacionals menys favorables per al benestar

La rellevància de viure unes determinades experiències relacionals durant la infantesa i la seva aportació al benestar subjectiu de molts infants va ser una de les troballes destacades de l'EBSIB dins el “Parlen els nens i nenes”. En termes generals, entre totes les experièn-

cies analitzades, se'n van identificar sis d'especialment significatives per afavorir el benestar quan són presents en les vides dels infants (o per desafavorir-lo quan no hi són presents). És a dir, els infants es mostren significativament més satisfets amb les seves vides quan: 1) pensen que s'ho passen bé amb la seva família, 2) tenen suficients amics i amigues, 3) els seus pares o mares els donen llibertat per fer el que volen, 4) se senten segurs a l'escola, 5) disposen de temps per relaxar-se o parlar amb la família, i 6) disposen de temps per jugar o passar temps a l'aire lliure.

En aquesta línia, si bé es tracta de consideracions transversals per part de tots els nens i nenes, alguns dels infants que pateixen privació material es troben amb entorns relacionals menys favorables per al seu desenvolupament i benestar, ja sigui en el seu entorn familiar, però també amb el de les amistats, les quals normalment es fan a l'escola durant la infantesa. Com es presenta en el **Gràfic 3**, entre els infants amb privació material respecte dels infants sense privació material, per cada 10 infants, n'hi ha 1 més que pensa que no té suficients amics i amigues (32,5%-21,3%), que els seus pares i mares no li donen llibertat suficient (59,1%-50,4%) i que, a la seva família, no s'ho passen bé tots junts (37,6%-28,9%). D'altra banda, no sembla que la condició de privació material afecti de manera

Gràfic 3. Infants no prou d'acord amb diferents aspectes de l'entorn relacional, segons condició de privació material (ordenació de major a menor distància)

Nota. Hi ha diferències estadísticament significatives atribuïbles a la privació material en totes les puntuacions menys en les tres últimes (indicadors marcats amb color menys fosc). No són variables de satisfacció, sinó d'acord i freqüència ("no prou d'acord" quan no es respon 'totalment d'acord' en una escala de 5 categories de resposta, o es respon '3 o 4 dies a la setmana' o menys en les variables de freqüència).

Font. Elaboració de l'IAB, a partir de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB), 2017.

específica el grau de seguretat percebuda per l'infant a l'escola, la disponibilitat de temps que té per jugar o passar temps a l'aire lliure ni el temps disponible per relaxar-se o parlar amb la família.

D'acord una altra vegada amb els resultats generals de l'EBSIB dins el "Parlen els nens i nenes", el fet que hi hagi 2 de cada 10 infants que no se senten prou segurs a l'escola s'explica en major mesura per les dificultats en la convivència escolar i les violències entre iguals, més que no pas directament per les condicions de privació material. Pel que fa als 5-6 de cada 10 infants que no disposen de temps per jugar o passar temps a l'aire lliure, els infants van apuntar motius com l'excés de deures i activitats extraescolars com a possibles causes. A més, quant al global de 4 de cada 10 infants que no disposen de temps per relaxar-se o per parlar amb família, els infants van assenyalar les dificultats de conciliació familiar-laboral com a causa principal del seu descontentament.

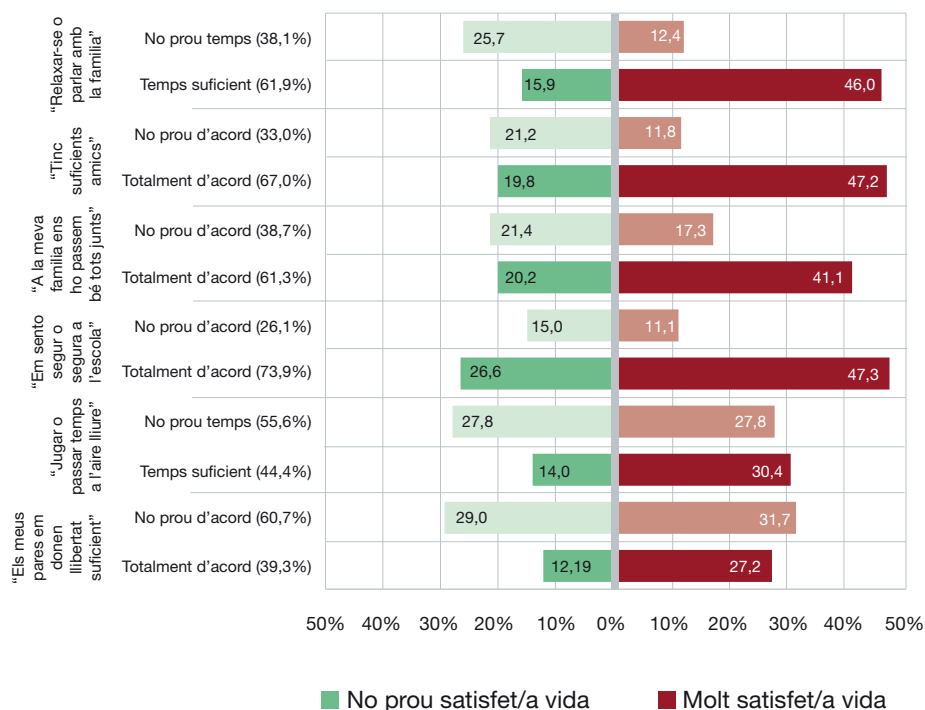
Què aporta l'entorn relacional en el benestar dels nens i nenes que pateixen privació material?

Tot i haver corroborat l'impacte de les desigualtats socials en el benestar dels infants, 6 de cada 10 infants que pateixen privació material es mostren molt satisfets amb la seva vida (7 de cada 10 entre els infants sense privació material, gairebé 8). Per entendre millor aquest fenomen en els contextos econòmicament empobrits, no tan sols cal considerar el ja esmentat biaix de l'optimisme vital, sinó que cal, a més, tenir en compte la rellevància de l'entorn relacional, el qual té una funció significativa en el benestar dels infants. Així, els infants que comparteixen la condició de créixer en un context de privació material i que es mostren molt satisfets amb la seva vida global són els que creixen en entorns relacionals amb experiències personals i de socialització favorables per al seu benestar.

Tal com es presenta en el **Gràfic 4**, els nens i nenes que es representen amb les barres fosques són els que, malgrat el seu context de privació material, viuen experiències que afavoreixen el benestar durant la infància. Entre aquests, s'observen diferencials importants en la valoració que fan de la seva vida en global. Així, del 61,9% de nens i nenes amb privació material que disposa de temps per relaxar-se o per parlar amb la família, un 46,0% es mostra molt satisfet amb la vida global, per només un 15,9% que s'hi mostra no prou satisfet (30,1 punts de diferència). A aquesta experiència segueix el 67,0% de nens i nenes amb privació material que considera tenir suficients amics: entre aquests, un 47,2% es mostra molt satisfet amb la vida malgrat el context de privació, per només un 19,8% que no s'hi mostra prou satisfet (27,4 punts de diferència). Seguint amb la resta d'experiències rellevants per al benestar, entre els nens i nenes amb privació material que diuen que amb la família s'ho passen bé tots junts, un 41,1% es mostra molt satisfet amb la vida, *versus* un 20,2% que no prou (20,9 punts de diferència); o entre els que se senten segurs a l'escola, un 47,3% es mostra molt satisfet amb la vida *versus* un 26,6% que no prou (20,7 punts de diferència). Amb diferencials menors, entre els nens i nenes amb privació material que juguen

i passen temps a l'aire lliure, un 30,4% es mostra molt satisfet amb la vida *versus* un 14,0% que no prou (16,4 punts de diferència), i entre els que consideren que els seus pares o mares els donen llibertat suficient, un 27,2% es mostra molt satisfet amb la vida *versus* un 12,1% que no prou (15,1 punts de diferència).

Una lectura complementària, però no menys important, és la que ofereixen les barres més clares, corresponents als infants amb privació material que diuen que en els seus entorns relacionals no es troben amb les experiències que afavoreixen el benestar durant la infància. Tornant al **Gràfic 4**, s'identifica una relació inversa a l'anterior: en absència de l'experiència, hi ha percentatges superiors d'infants que diuen no estar prou satisfets amb la seva vida global. Així, per exemple, del 38,1% de nens i nens amb privació material que di-

Gràfic 4. Entorn relacional i satisfacció global amb la vida dels infants amb privació material (total subgrups privació material = 100%).

Nota. La suma dels percentatges d'infants no prou d'acord/temps és entre 0,1-1,6 punts diferent dels percentatges del Gràfic 3 perquè aquest gràfic combina l'indicador de satisfacció amb la vida global i la quantitat total de respostes és diferent a causa de la possibilitat de deixar les preguntes sense resposta (en blanc).

Font. Elaboració de l'IIAB, a partir de l'Enquesta de Benestar Subjectiu de la Infància a Barcelona (EBSIB), 2017.

uen que no disposen de temps per relaxar-se o per parlar amb les seves famílies, un 12,4% es mostra, malgrat tot, satisfet amb la seva vida en global, però un 25,7% diu no estar-ho prou (el doble de nens i nenes: 13,3 punts de diferència). També entre el 33,0% que diu no tenir suficients amics, un 11,8% diu estar, malgrat tot, satisfet amb la vida, però un 21,2% diu que no prou (el doble de nens i nenes: 9,4 punts de diferència). Només en el cas de la llibertat o autonomia que els donen els pares o mares i l'oportunitat de jugar o estar a l'aire lliure, no hi hauria un impacte positiu en la satisfacció amb la vida global, sinó un efecte desafavoridor, segurament resultat de la mancança generalitzada entre la majoria de nens i nenes de percepció de llibertat o autonomia facilitada per part dels pares o mares, o bé de disponibilitat de temps de joc a l'aire lliure.

Conclusions

D'acord amb la recerca prèvia local i internacional, les respostes dels infants a l'EBSIB corroboren l'impacte negatiu de les desigualtats socials en el seu benestar, especialment quan es troben amb una doble privació de condicions materials i experiències relacionals. Les tres conclusions principals derivades de l'anàlisi es presenten a continuació:

1. Almenys 1 de cada 10 infants d'entre 10 i 12 anys de Barcelona no disposa del nivell bàsic de benestar material que necessita per a un desenvolupament integral adequat.

El 9,6% d'infants d'entre 10 i 12 anys de la ciutat de Barcelona que pateix privació material creix més freqüentment en barris on les rendes acostumen a ser baixes i té orígens culturals i geogràfics estrangers, a més de viure en llars amb menys ingressos pel treball i, més sovint, en llars monoparentals. Tot i que els infants que pateixen privació material tindrien el material escolar garantit, tenen mancances en diferents aspectes essencials per al seu desenvolupament: 1 de cada 10 no té accés a internet a la seva llar, i 2 de cada 10 no disposen d'un lloc d'estudi adequat ni d'un espai de joc obert a la seva llar. També és destacable que no sempre tenen cobertes les necessitats de vestir o de material per al joc, aficions i esports.

2. Patir privació material implica que els infants es mostrin menys satisfets tant amb la seva vida en global com per àmbits, així com amb les seves expectatives de futur.

Créixer amb privació material a la ciutat de Barcelona es converteix en una raó perquè els infants avaluin la seva vida en conjunt i les seves expectatives de futur de manera més negativa que els infants de la mateixa ciutat lliures de privació: 4 de cada 10 infants amb privació material no estan prou satisfets amb la seva vida global (41,9%) i amb les seves expectatives de futur (45,8%), mentre que entre els infants sense privació els percentatges disminueixen fins al 26,2% i el 32,0%, respectivament. A més, la privació material agreuja la valoració que fan els infants sobre la pràctica totalitat dels àmbits de la

seva vida considerats. En primer terme, expressen menys satisfacció amb la llar on viuen, el barri o zona on resideixen, la llibertat que tenen per fer el que volen, els aspectes materials i l'escolta adulta. En segon terme, els infants amb privació material també valoren més negativament les amistats, el propi cos, la salut, la seva seguretat i la família.

3. Si els infants que pateixen privació material es troben amb entorns relacionals favorables, es modera l'impacte de les desigualtats socials sobre la seva qualitat de vida.

Entre els infants que pateixen privació material, hi ha entorns relacionals desiguals. D'una banda, hi ha més infants amb privació material que creixen en entorns relacionals menys favorables que no pas entre els infants que no pateixen privació. Els infants amb privació material pensen que no tenen suficients amics i amigues, que els seus pares i mares no els donen llibertat suficient, o bé que, a la seva família, no s'ho passen bé tots junts amb major mesura que no pas els infants lliures de privació. D'altra banda, hi ha una proporció important d'infants que, malgrat créixer amb privació material, es mostren molt satisfets amb la seva vida global. Són aquells infants que disposen de temps amb la seva família i s'ho passen bé tots junts (aspectes relacionals amb el clima familiar), però també els que pensen que tenen suficients amics i se senten segurs a l'escola (aspectes relacionals amb la inclusió educativa). Infants, en definitiva, amb un context d'adversitat material, però amb entorns que els aporten benestar.

Implicacions

Cal erradicar la pobresa entre els infants pels impactes objectius i subjectius de la privació material en les seves vides

Considerant la rellevància de les condicions de vida i l'entorn relacional per al benestar dels infants, a banda de desplegar tots els mitjans necessaris per erradicar les situacions de pobresa entre els infants i vetllar per les condicions de vida favorables per al seu màxim desenvolupament, també cal preservar i promoure les relacions interpersonals i els suports afectius cap als infants. Aquesta línia d'actuació es converteix en una estratègia clau per incorporar elements de benestar a les vides dels infants amb privació material que contrarestin, si més no en part, els malestars inherents a les seves condicions de vida.

En aquest sentit, d'acord amb el primer dels Objectius de Desenvolupament Sostenible per a l'any 2030 d'erradicació de la pobresa, els plans i les intervencions de tipus social i públic necessàriament haurien de considerar els impactes objectius, però també subjectius, de la pobresa i la privació material en el benestar i la vida dels infants i les seves famílies (Ajuntament de Barcelona, 2019; Comitè Catalunya d'UNICEF i Comitè Espanyol d'UNICEF, 2018).

L'Estratègia d'Inclusió i de Reducció de les Desigualtats Socials de Barcelona (EIRDS) 2017-2027 apunta que cal reduir la desigualtat en la distribució de la renda entre barris i

garantir els drets socials, reduint a la meitat la taxa de privació material severa de tota la població i, especialment, dels infants (fita 4 de l'EIRDS). A més, amb una rellevància directa per a les famílies amb infants i adolescents, també apunta l'ocupació de qualitat com a línia estratègica per reduir les desigualtats socials (reduir la bretxa salarial segons el sexe, reduir les taxes d'atur, fer seguiment de les ocupacions temporals, o bé de les llars amb intensitats de treball molt baixes) i es proposa la reducció de la taxa de pobresa laboral per sota del 7% (fita 3) (Ajuntament de Barcelona, 2018b).

A més, des de la seva perspectiva, els nens i nenes van fer constar a l'Agenda dels infants la demanda següent: "que tothom tingui el que necessita i donar més valor a les coses que tenim". En aquesta línia, van fer arribar a l'Ajuntament i als poders públics unes quantes propostes: "ajudar a pagar els serveis bàsics a les famílies que ho necessiten" (proposta 78), "donar diners a les famílies pobres perquè puguin donar als seus fills el que necessiten de roba, material escolar, menjar i joguines" (proposta 79), "donar més beques per fer activitats extraescolars" (proposta 80) i "assegurar que tothom tingui un habitatge en condicions i evitar que la gent hagi de dormir al carrer" (proposta 81) (Institut Infància i Adolescència de Barcelona, 2018a).

En aquesta línia, la Llei dels Drets i les Oportunitats en la Infància i l'Adolescència dona base jurídica al desplegament d'ajuts i prestacions de caràcter econòmic perquè les famílies puguin oferir el dret bàsic de benestar material als seus fills o filles necessari per a un desenvolupament integral adequat (article 41) (Parlament de Catalunya, 2010).

Per exemple, les avaluacions (quantitativa i qualitativa) del *Fons extraordinari per a ajuts d'urgència social per a famílies de Barcelona amb infants i adolescents de 0 a 16 anys* (Fons 0-16) evidencien els beneficis dels ajuts o les prestacions de caràcter econòmic com a vies efectives i normalitzadores per protegir els infants dels impactes més objectius de la pobresa, alhora que els protegeixen dels impactes de la pobresa de caire relacional, atès que, en reduir-se l'estrès econòmic, milloren el clima familiar i les condicions per a les cures dels fills i filles (Blasco i Todeschini, 2019; Navarro i Truñó, 2019).

Des d'aquesta perspectiva, el conjunt d'evidències aplegades en aquest article ens obren una nova mirada al potencial de les mesures de lluita contra la pobresa infantil. Més enllà de treure els infants de la pobresa (amb estratègies, mesures o prestacions adequadament dotades) o de mitigar-ne la intensitat (en cas de prestacions econòmiques petites), les accions per eliminar o reduir la privació material dels infants també faciliten entorns relacionals més sans, des dels quals els progenitors estan en millors condicions de proveir els suports afectius i les cures que els infants necessiten. Uns entorns relacionals que es podran traduir en un millor benestar dels infants, això és: amb més satisfacció amb la vida, amb més i millors vincles, però també amb un eixamplament dels seus horitzons de futur.

Referències bibliogràfiques

- AGÈNCIA DE SALUT PÚBLICA DE BARCELONA (2017). *Informe FRESC 2016*. Recuperat de: <https://www.aspb.cat/documents/informe-fresc-30-maig-2017/>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2017). *Padró municipal d'habitants 2017*. Recuperat (22 gener 2020) de Departament d'Estadística i Difusió de Dades website: <https://www.bcn.cat/estadistica/catala/index.htm>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2018a). *Distribució Territorial de la Renda Familiar Disponible per càpita a Barcelona 2017*. Recuperat de: <https://ajuntament.barcelona.cat/barcelonaeconomia/ca/renda-familiar/renda-familiar/distribucio-territorial-de-la-renda-familiar-disponible-capita>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2018b). *Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials de Barcelona 2017-2027*. Recuperat de: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/112722>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2019). *Informe sobre localització dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) 2030 a Barcelona*. Recuperat de: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/113685>
- ANDRESEN, S.; BEN-ARIEH, A.; BRADSHAW, J.; CASAS, F.; JOO-LEE, B.; REES, G.; ... DINISMAN, T. (2020). *Children's Worlds from 2009, the International Survey of Children's Well-Being - ISCWeB*. Recuperat (21 gener 2020) de Children's Worlds Project website: <http://www.isciweb.org/>
- ANDRESEN, S.; BEN-ARIEH, A.; CASAS, F.; COULTON, C.; FATTORE, T.; FERNANDEZ, E.; ... RUIZ CASARES, M. (2020). *The International Society for Child Indicators (ISCI)*. Recuperat (28 febrer 2020) de The International Society for Child Indicators (ISCI) website: <http://www.isciweb.org/?CategoryID=265&ArticleID=246>
- ASSEMBLEA GENERAL DE LES NACIONS UNIDES (1989). *Convenció dels Drets de l'Infant*. Recuperat (26 febrer 2020) de: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- BARRETT, L. F.; RUSSELL, J. A. (1998). "Independence and bipolarity in the structure of current affect". *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 967-984. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.4.967>
- BEN-ARIEH, A.; CASAS, F.; FRØNES, I.; KORBIN, J. E. (2014). "Multifaceted concept of child well-being", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1-27). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_134
- BEN-ARIEH, A.; DINISMAN, T.; REES, G. (2017). "A comparative view of children's subjective well-being: Findings from the second wave of the ISCWeB project". *Children and Youth Services Review*, 80, 1-2. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.068>
- BLASCO, J.; TODESCHINI, F. A. (2019). "Fons extraordinari per a ajuts d'urgència social per a infants de 0-16 anys. Avaluació (2015 i 2016). Barcelona". *Barcelona Societat, revista de coneixement i anàlisi social*, 23(6), 16. Recuperat de: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/revista/06_blasco-todeschini-profunditat-23-cat.pdf
- BLASCO JULIÀ, J. (2009). "Guia pràctica 1 - Com iniciar una avaluació: oportunitat, viabilitat i preguntes d'avaluació", dins: INSTITUT CATALÀ D'AVALUACIÓ DE POLÍTQUES PÚBLIQUES - IVALUA (ed.), *Col·lecció Ivalua de guies pràctiques sobre avaluació de polítiques públiques* (1a ed., pàg. 0-44). Recuperat de: <https://www.ivalua.cat/ca/recursos/guies-practiques>
- BOYCE, W.; TORSHEIM, T.; CURRIE, C.; ZAMBON, A. (2006). "The Family Affluence Scale as a Measure of National Wealth: Validation of an Adolescent Self-Report Measure". *Social Indicators Research*, 78, 473-487. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-1607-6>

- BRONFENBRENNER, U.; EVANS, G. W. (2000). "Developmental Science in the 21st Century: Emerging Questions, Theoretical Models, Research Designs and Empirical Findings". *Social Development*, 9(1), 115-125. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00114>
- CASADO, D. (2009). "Guia pràctica 2 - Avaluació de necessitats socials, dins": INSTITUT CATALÀ D'AVALUACIÓ DE POLÍTQUES PÚBLIQUES - IVALUA (ed.), *Col·lecció Ivalua de guies pràctiques sobre avaluació de polítiques públiques* (1a ed., pàg. 0-52). Recuperat de: <https://www.ivalua.cat/ca/recursos/guies-practiques>
- CASAS, F. (2011). "Subjective social indicators and child and adolescent well-being". *Child Indicators Research*, 4(4), 555-575. <https://doi.org/10.1007/s12187-010-9093-z>
- CASAS, F. (2016). "Children, Adolescents and Quality of Life: The Social Sciences Perspective Over Two Decades", dins: MAGGINO, F. (ed.), *A Life Devoted to Quality of Life* (1a ed., pàg. 3-21). https://doi.org/10.1007/978-3-319-20568-7_1
- CASAS, F. (2019). *Are all children very happy? An introduction to children's subjective well-being in international perspective* (KUTSAR, D.; RAID, K., eds.). Tallinn: Statistikaamet.
- CASAS, F.; BĂLȚĂTESCU, S.; BERTRAN, I.; GONZÁLEZ-CARRASCO, M.; HATOS, A. (2013). "School Satisfaction Among Adolescents: Testing Different Indicators for its Measurement and its Relationship with Overall Life Satisfaction and Subjective Well-Being in Romania and Spain". *Social Indicators Research*, 111, 665-681. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0025-9>
- CASAS, F.; BELLO, A.; GONZÁLEZ-CARRASCO, M.; ALIGUÉ, M.; BERTRAN, I.; MONTERRAT, C.; ... VON BREDOW, M. (2012). *Calidad de vida y bienestar infantil subjetivo en España: ¿Qué afecta al bienestar de niños y niñas españoles de 1º de ESO?* (1a ed.; UNICEF España, ed.). Recuperat de: https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/Bienestar_infantil_subjetivo_en_España.pdf
- CASAS, F.; GONZÁLEZ-CARRASCO, M. (2019). "The Evolution of Positive and Negative Affect in a Longitudinal Sample of Children and Adolescents". *Child Indicators Research*, 1-19. <https://doi.org/10.1007/s12187-019-09703-w>
- CASAS, F.; GONZÁLEZ-CARRASCO, M.; NAVARRO, D. (2014). "Social Psychology and Child Well-Being", dins: BEN-ARIEH, A.; CASAS, F.; FRØNES, I.; KORBIN, J. E. (eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective*. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8>
- CASAS, F.; SARRIERA, J. C.; ALFARO, J.; GONZÁLEZ, M.; MALO, S.; BERTRAN, I.; ... VALDENEGRO, B. (2012). "Testing the Personal Wellbeing Index on 12-16 Year-Old Adolescents in 3 Different Countries with 2 New Items". *Social Indicators Research*, 105(3), 461-482. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9781-1>
- CENTRE DE RECERCA INNOCENTI D'UNICEF (2017). *How to conduct research with adolescents*. Recuperat de: <https://www.unicef-irc.org/adolescent-research-methods/>
- COMITÈ CATALUNYA D'UNICEF; COMITÈ ESPANYOL D'UNICEF (2018). *L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*. Recuperat de: <https://www.unicef.es/cat/noticia/agenda-2030-catalunya>
- COMITÈ DELS DRETS DE L'INFANT DE LES NACIONS UNIDES (2009). "General comment No. 12: The right of the child to be heard", dins: *Comissió sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides*. Recuperat de: <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>
- COROMINAS, M.; CURRAN, M.; PINEDA, L. (2020). "Parlen els nens i nenes. Una eina de ciutat per conèixer i millorar el benestar de la infància, des del seu punt de vista i amb el seu protagonisme". *Barcelona Societat, revista de coneixement i anàlisi social*, 24(13), 15. Recuperat de: <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/ca/cercador-articles-revista-barcelona-societat>
- CRESWELL, J. W.; PLANO CLARK, V. L. (2017). "Designing and Conducting Mixed Methods Research", dins: SAGE PUBLICATIONS (ed.), *SAGE Publications* (3a ed.). Recuperat de: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/designing-and-conducting-mixed-methods-research/book241842>

- CROUS, G. (2017). "Child psychological well-being and its associations with material deprivation and type of home". *Children and Youth Services Review*, 80, 88-95. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.06.051>
- CROUS, G.; BRADSHAW, J. (2017). "Child social exclusion". *Children and Youth Services Review*, 80, 129-139. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.06.062>
- CUMMINS, R. A.; LAU, A. L. D. (2005). *Personal Wellbeing Index - School Children (PWI-SC)* (3a ed.).
- CURRIE, C.; MOLCHO, M.; BOYCE, W.; HOLSTEIN, B.; TORSHEIM, T.; RICHTER, M. (2008). "Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale". *Social Science & Medicine*, 66, 1429-1436. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.11.024>
- DINISMAN, T.; BEN-ARIEH, A. (2016). "The Characteristics of Children's Subjective Well-Being". *Social Indicators Research*, 126(2), 555-569. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-0921-x>
- FÀBREGUES, S.; MENESES, J.; RODRÍGUEZ GÓMEZ, D.; PARÉ, M.-H. (2016). *Construcció d'instruments per a la investigació en les ciències socials i del comportament* (2a ed.; Oberta UOC Publishing, ed.). Barcelona: Oberta UOC Publishing.
- FERNÁNDEZ BALLESTEROS, R. (1995). *Evaluación de programas: una guía práctica en ámbitos sociales, educativos y de salud* (1a ed.; Editorial Síntesis, ed.). Recuperat de: [https://www.sintesis.com/personalidad%2C%20evaluación%20y%20tratamiento%20psicológico-167/evaluación de programas. una guía práctica en ámbitos sociales%2C educativos y de salud-libro-498.html](https://www.sintesis.com/personalidad%2C%20evaluación%20y%20tratamiento%20psicológico-167/evaluación%20de%20programas.%20una%20guía%20práctica%20en%20ámbitos%20sociales%20educativos%20y%20de%20salud-libro-498.html)
- GABINET TÈCNIC DE PROGRAMACIÓ; OFICINA MUNICIPAL DE DADES; GERÈNCIA MUNICIPAL (2019). *Privació material a Barcelona*. 2019. Recuperat de Ajuntament de Barcelona website: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/115241>
- GARBARINO, J. (2014). "Ecological perspective on child well-being", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1365-1384). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_140
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2019). *Guia de criteris per a l'elaboració de plans i programes de la Generalitat de Catalunya* (1a ed.; Generalitat de Catalunya, ed.). Recuperat de: http://economia.gencat.cat/web/.content/70_analisi_finances_publicues_avaluacio_politiques_publicues/pro-ava/guia-criteris-elaboracio-plans-programes.pdf
- GONZÁLEZ BUENO, G.; VON BREDOW, M.; BECEDÓNIZ, C.; CASAS, F.; AGUSTÍN, S.; OCHAITA, E.; ESPINOSA, M. Á. (2010). *Propuesta de un sistema de indicadores sobre bienestar infantil en España* (1a ed.; UNICEF España, ed.). Recuperat de: https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/Indicadores_Bienestar_INF.pdf
- GRACIA, E.; HERRERO, J.; MUSITU, G. (2002). *Evaluación de recursos y estresores psicosociales en la comunidad* (1a ed.; Editorial Síntesis, ed.). Recuperat de: <https://www.sintesis.com/analisis-e-intervencion-social-91/evaluacion-de-recursos-y-estresores-psicosociales-en-la-comunidad-libro-499.html>
- GRAHAM, A.; POWELL, M.; TAYLOR, N.; ANDERSON, D.; FITZGERALD, R. (2013). *Investigación ética con niños* (1a ed.; UNICEF Office of Research - Innocenti, ed.). Recuperat de: https://childethics.com/wp-content/uploads/2015/04/ERIC-compendium-ES_LR.pdf
- GROSS-MANOS, D. (2017). "Material well-being and social exclusion association with children's subjective Well-being: Cross-national analysis of 14 countries". *Children and Youth Services Review*, 80, 116-128. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.06.048>
- HUEBNER, E. S. (1991). Initial development of the Students' Life Satisfaction Scale. *School Psychology International*, 12, 231-243.

- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2016a). *Baròmetre de la infància i les famílies a Barcelona: presentació*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/barometre-infancia-families-barcelona/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2016b). *Viure la infància a Barcelona: créixer entre desigualtats*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/viure-infancia-barcelona-en-cara-lluny-igualtat-doportunitats/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2017a). *Fitxa tècnica de la mostra de l'EBSIB 2017*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/fitxa-tecnica-mostra-enquesta-benestar-subjectiu/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2017b). *Primeres dades de l'enquesta de benestar subjectiu de la infància a Barcelona*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/prime-res-dades-lenquesta-benestar-subjectiu-infancia-barcelona/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2017c). *Qüestionari de l'enquesta de benestar subjectiu*. Recuperat (21 gener 2020) de Institut Infància i Adolescència de Barcelona; Ajuntament de Barcelona website: <https://institutinfancia.cat/mediateca/questionari-de-lenquesta-de-benestar-subjectiu/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2017d). *Registre d'enquestes i estudis d'opinió: Enquesta de Benestar subjectiu de la infància a Barcelona 2017 (EBSIB)*. Recuperat de: <https://ajuntament.barcelona.cat/ca/informacio-administrativa/registre-enquestes-i-estudis-opinio>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2018a). *Agenda dels infants, propostes per millorar el nostre benestar*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/agenda-dels-infants-propostes-millorar-nostre-benestar/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2018b). *Informe dades clau d'infància i adolescència a Barcelona*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/dades-clau-sobre-infancia-la-adolescencia-barcelona/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2019a). *Anàlisi en profunditat de l'enquesta de benestar subjectiu de la infància a Barcelona*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/analisi-en-profunditat-de-lenquesta-de-benestar-subjectiu-de-la-infancia-a-barcelona/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2019b). *Informe dades clau d'infància i adolescència a Barcelona 2018*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/dades-clau-dinfancia-i-adolescencia-a-barcelona-2018/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2019c). *Parlen els nens i nenes: el benestar subjectiu de la infància a Barcelona*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/informe-parlen-els-nens-i-nenes-el-benestar-subjectiu-de-la-infancia-a-barcelona/>
- INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2020). *Informe dades clau d'infància i adolescència a Barcelona 2019*. Recuperat de: https://institutinfancia.cat/mediateca/?autors_filter=-1&lang_filter=-1&date_filter=-1&projects_filter=4917#archive_filters
- LEE, B. J.; YOO, M. S. (2015). "Family, School, and Community Correlates of Children's Subjective Well-being: An International Comparative Study". *Child Indicators Research*, 8(1), 151-175. <https://doi.org/10.1007/s12187-014-9285-z>
- MAIN, G.; BESEMER, K. (2014). "Children's material living standards in rich countries", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1445-1481). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_189
- MARI-KLOSE, P.; MARI-KLOSE, M.; JULIÀ CANO, A.; ESCAPA, S. (2015). *Baròmetre d'infància i famílies a Barcelona (BIFAB 2014)*. Recuperat de: <https://institutinfancia.cat/mediateca/barometre-dinfancia-i-families-a-barcelona-bifab-2014/>

- MENESES, J.; BERNABEU, J.; BONILLO, A.; EIROA-OROSA, F. J.; RODRÍGUEZ GÓMEZ, D.; VALERO, S.; VALLDEORIOLA, J. (2018). *Intervenció educativa basada en evidències científiques* (2a ed.; Oberta UOC Publishing, ed.). Recuperat de: http://cv.uoc.edu/annotation/eed0bfbb3826d2df5494dfb07550fa38/620740/PID_00248075/PID_00248075.html
- NAVARRO VARAS, L.; PORCEL, S.; CRUZ, I.; PRUNA, M. (2018). *Pobresa i infàncies desiguals a la ciutat de Barcelona 2016-17*. Recuperat de: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/114965>
- NAVARRO, M.; TRUÑO, M. (2019). "Impactes subjectius del Fons 0-16 en la vida dels infants, adolescents i les seves famílies". *Barcelona Societat, revista de coneixement i anàlisi social*, 23(8), 9. Recuperat de: https://ajuntament.barcelona.cat/dretsocials/sites/default/files/revista/08_navarro-truno-profunditat-23-cat.pdf
- PARLAMENT DE CATALUNYA (2010). *Llei dels drets i les oportunitats a la infància i l'adolescència*. Barcelona: Parlament de Catalunya.
- REDMOND, G. (2014). "Poverty and social exclusion", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1387-1426). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_57
- REES, G. (2017). *Children's Views on Their Lives and Well-being: Findings from the Children's Worlds Project* (1a ed.; Springer International Publishing, ed.). <https://doi.org/10.1007/978-3-319-65196-5>
- RUSSELL, J. A. (2003). "Core Affect and the Psychological Construction of Emotion". *Psychological Review*, 110(1), 145-172. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.110.1.145>
- SARRIERA, J. C.; CASAS, F.; BEDIN, L.; ABS, D.; STRELHOW, M. R.; GROSS-MANOS, D.; GIGER, J. (2015). "Material Resources and Children's Subjective Well-Being in Eight Countries". *Child Indicators Research*, 8(1), 199-209. <https://doi.org/10.1007/s12187-014-9284-0>
- SAVAHL, S.; ADAMS, S.; BENNINGER, E.; JACKSON, K. (2018). "Children's Experiences of Bullying Victimization and the Influence on Their Subjective Well-Being: A Multinational Comparison". *Child Development*, 90(2), 414-431. <https://doi.org/10.1111/cdev.13135>
- SELIGSON, J. L.; HUEBNER, E. S.; VALOIS, R. F. (2003). "Preliminary Validation of the Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS)". *Social Indicators Research*, 61, 121-145.
- TEDDLIE, C.; TASHAKKORI, A. (2008). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences* (1a ed.; SAGE Publications, ed.). Recuperat de: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/foundations-of-mixed-methods-research/book226302#description>
- THOMPSON, R. A. (2014). "Why are relationships important to children's well-being?", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1917-1954). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_170
- UYAN-SEMERCI, P.; ERDOĞAN, E.; AKKAN, B.; MÜDERRISOĞLU, S.; KARATAY, A. (2017). "Contextualizing subjective well-being of children in different domains: Does higher safety provide higher subjective well-being for child citizens?" *Children and Youth Services Review*, 80, 52-62. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.050>
- WINTERSBERGER, H. (2014). "Childhood and inequalities: Generational distributive justice and disparities", dins: *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pàg. 1523-1561). https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_62